

BOHDAN SZYMAŃSKI

Czasopismo “Przegląd Leśniczy” z lat 1876–1877 (2)*

Omówienie treści “Przeglądu Leśniczego” (I)

“Przegląd Leśniczy” wydawany był w Poznaniu jako “czasopismo miesięczne nakładem i pod redakcją Józefa Rivolego”, jak o tym informuje podtytuł. Tom I z roku 1876 zawiera 12 zeszytów, o ogólnej liczbie 416 stron (numeracja stron ciągła) formatu ósemki (ca 22 x 14 cm), tom II z roku 1877 ma 12 numerów w 11 zeszytach (nr 10 i 11 stanowią jeden zeszyt), a stron 364. Całość stanowi więc dwa, dość obszerne tomy, o treści bogatej i zróżnicowanej. Ze względu na wspomnianą już rzadkość kompletu obu roczników, wydaje się celowe podanie skrótowego spisu treści obu tomów (zestawienie 1), zasadniczo w układzie zastosowanym w spisach umieszczonych w tych tomach, z pewnymi uzupełnieniami, a mianowicie w miarę możliwości rozwiązano skróty nazwisk autorów oraz podano, ile stron druku zajmuje dana pozycja, co w jakimś stopniu może zorientować o jej ważności i celowości uwzględnienia przy ewentualnych studiach na dany temat. Pominięto w spisie krótkie recenzje i inne wiadomości (przeważnie 0,5, czasem 1 stron druku), ale uwzględniono je w końcowym zestawieniu liczbowym (zestawienie 2).

Podany spis jest czasami niewystarczający, gdyż w wielu wypadkach tytuły są ogólnikowe i nic nie mówiące o treści artykułu.

W tomie pierwszym wszystkie zeszyty otwiera artykuł wstępny pióra Rivolego pt.: “Czego naszemu leśnictwu potrzeba?”. Omawiane tam są problemy i “...wadliwości w gospodarstwie... lasów prywatnych”. W nr. 1 zwrócono uwagę na potrzeby badań naukowych, początkowo choćby dorywczych, do stworzenia polskiej nauki leśnictwa. W nr. 2 rozwija autor myśl, że uznając potrzeby i prymat ruchu naukowego, nie można zaniedbywać

*Omówienie czasopisma “Przegląd Leśniczy” z lat 1876 i 1877, przedstawiono w dwóch częściach. W pierwszej części — po kilku uwagach wstępnych — omówiono w skrócie ówczesną sytuację w leśnictwie i piśmiennictwie leśnym na ziemiach Polski, sylwetkę redaktora i wydawcy — Józefa Rivolego oraz wzmianki o “Przeglądzie Leśniczym” w literaturze. W części pierwszej zamieszczono również wykaz uwzględnionej literatury do całego opracowania. W drugiej części przedstawiono omówienie treści “Przeglądu Leśniczego” zawierające skrótowy spis zawartości obu tomów i dodatkowe omówienie treści niektórych rozpraw (o mało mówiących tytułach) i dłuższych recenzji czasopism leśnych. W zakończeniu podano próbę oceny omawianego czasopisma i wnioski.

ZESTAWIENIE 1

Autor rozprawy lub recenzji	Tytuł	Zajmuje stron
“PRZEGLĄD LEŚNICZY” T. I — POZNAŃ 1876		
I. Rozprawy		
R. [Rivoli]	Czego naszemu leśnictwu potrzeba	67,5
R. [Rivoli]	Brzoza, jej zadanie i znaczenie w lasach prywatnych	5
Sempełowski A.	O ściółce leśnej	5
Haydes	Kilka słów o wyrębie i sprzedaży drewna	12,5
Haydes	W jaki sposób wyrabiać i użytkować brzezinę, olszynę i inne podrzędniejsze gatunki drzewa	7
R. [Rivoli]	Burza z dn. 12/13 marca 1876 r.	1,5
Jankowski W.	Lasy prywatne w Królestwie Polskim i ich najważniejsze potrzeby	6
Jankowski W.	Kilka słów o urządzeniu specjalnej administracji leśnej	7
H. [Haydes]	Kilka słów o naszych tegorocznych klęskach	3
W.J. [Jankowski W.]	Kilka uwag nad urządzeniem lasów służebnościami obciążonych w Królestwie	3
R. [Rivoli]	O drzewach zagranicznych zasługujących na uwagę w leśnictwie	12,5
Sempełowski A.	O roślinie ochraniającej zagajenia na wydmach piaszczystych [nostrzyk]	3,5
II. Opisy podróży i gospodarstw leśnych		
R. [Rivoli]	Wyjątki z Dziennika podróży do Tatr i Czarnohory	49,5
III. Przegląd literatury		
A. Leśniczej		
R[Rivoli]	H. Strzelecki: Las w stanie natury Lwów 1864	2,5
R[Rivoli]	G. Heyer: Allgemeine Forst und Jagdzeitung 1875. Frankfurt	13,5
R[Rivoli]	H. Strzelecki: Cięcie lasu. Lwów 1874.	3,5
R[Rivoli]	Revue des eaux et forest 1875. Paris	8,5
R[Rivoli]	A. Tramnitz: Jahrbuch des Schlesischen Forstverein 1872. Breslau 1873	1,5
R[Rivoli]	Przewodnik dla leśniczych. Lwów 1876.	2,5
R[Rivoli]	A. Bernhardt: Chronik des deutschen Forstwesens in den Jahren 1873 bis 1875. Berlin 1876.	4
R[Rivoli]	Kilka uwag z powodu artykułu H. Wiercieńskiego w 31 zeszytce “Niwy” pt.: “W sprawie lasów”.	9
R[Rivoli]	Judeich: Tharander Forstliches Jahrbuch. Dresden 1875.	10
R[Rivoli]	F.Baur: Monatschrift für Forst und Jagdwesen. Stuttgart 1875	12
R[Rivoli]	J.T. Grunert, O.V. Leo: Forstliche Blätter. Leipzig 1875	8,5
B. Przyrodniczej		
Kudelka S.	Krótki pogląd na postępy anatomii i fizjologii roślin	10
Rivoli	Z dziedziny fizyki. Najnowsze badania nad własnościami fizycznymi gleby	2,5

cd. Zestawienia 1 na nast. stronie

Autor rozprawy lub recenzji	Tytuł	Zajmuje stron
Rivoli	Bohn: Anleitung zu Vermessungen in Feld und Wald. Berlin 1876.	2
Kudelka S.	R. Hartig: Wichtige Krankheiten der Waldbäume.	23
IV. Korespondencje		
K	Z Królestwa (4 listy)	12
Łukomski	Sprawozdanie z posiedzenia Wydziału Leśnego (w Poznaniu)	1,5
–	Z nad Wrześnicy [Galicja]	1,5
–	Z nad Świcy [okolica miasta Stryja]	1,5
K. [Krasuski Józef]	Z Królestwa. Krótkie sprawozdanie z odbytego w miesiącu sierpniu b.r. Kongresu leśnego w mieście Rydze	8
–	Z Żebikowa [Ustawa Stacji Kontroli Nasion]	3,5
V. Sprawozdanie z handlu drzewem		
Haydes	Sprawozdanie z handlu drzewem	29,5
VI. Kalendarzyki leśnicze [na poszczególne miesiące]		
VII. Myśliwstwo i łowiectwo		
	Kalendarzyki myśliwskie [na poszczególne miesiące]	3
	Rozmaitości myśliwskie i łowieckie	5,5
	Hodowla lasu, hodowla zwierzyny	4,5
VIII. Rozmaitości		
IX. Korespondencje redakcji		
1,5		

“PRZEGLĄD LEŚNICZY” T. II POZNAŃ 1877

I. Rozprawy		
R[Rivoli]	Leśnictwo prywatne w W.Ks. Poznańskim dziś a przed dwudziestu laty	12,5
R[Rivoli]	Słówko o trzebieży	5
R[Rivoli]	O kilku szkodliwych teoriach przeciwników lasu	23,5
Auleitner	Krótki zarys historii leśnictwa polskiego	24
Haydes	Przyczynek do handlu klepkami na Polesiu	4,5
R[Rivoli]	O drzewostanach mieszanych	17
R[Rivoli]	Kilka słów o terminologii naszej leśniczej	3,5
R[Rivoli]	Rzut oka na nowe kierunki w badaniach leśniczych	11
K[Krasuski]	O obszerności lasów w Cesarstwie Rosyjskim i ich ochronie	8,5
J.K. [Krasuski Józef]	Lasy Rządowe w Królestwie Polskim, przyczynek do historii leśnictwa polskiego	19,5
Krasuski Józef	Kongres Leśny warszawski w roku 1878	2,5
R[Rivoli]	Leśnictwo na wystawie krajowej we Lwowie	7
II. Przeglądy literatury		
A. Leśniczej		
R[Rivoli]	Ochrona prawna nad lasami, Zbiór ustaw i rozporządzeń dotyczących się ochrony lasów i polowania. Lwów 1876	6,5

Autor rozprawy lub recenzji	Tytuł	Zajmuje stron
Haydes	G. Heyer: Allgemeine Forst und Jagdzeitung 1876. Frankfurt a. M.	9,5
R[Rivoli]	Przewodnik dla leśniczych Lwów 1876	2
R[Rivoli]	C. Fischbach: Lehrbuch der Forstwissenschaft. Berlin 1877	2
R[Rivoli]	Revue des eaux et foret 1876. Paris	24,5
R[Rivoli]	A. Bernhardt: Chronik des deutschen Forstwesens im Jahre 1876. Berlin 1877	5
K.	O ubytku wód w rzekach i źródłach	1,5
K.	Opisanje sposobow i rozmiarow ukriepjenja i oblesinija Prawitelstwom letuczich peskow w Rossii	4
D.	J. Doležal: Haj, casopis pro lesniky, myslivce a pritele prirody 1876	1,5
K.	Plantacje iwy (<i>Salix caprea</i>) w Rossii	1
K.	Kronika leśno-gospodarcza gub. kijowskiej	1
R.	K. Gretschel: Tablice do obliczania miąższości drzewa. Kraków 1876	1
R[Rivoli]	Zentralblatt für das gesamte Forstwesen. Wiedeń 1876	24,5
R[Rivoli]	F. Baur: Monatschrift für das Forst und Jagdwesen. Stuttgart 1876	8,5
R[Rivoli]	Frysk: O lasach Finlandii. W: Sielskoje Choziajstwo i Lesowodstwo 1877	6,5
B. Przyrodniczej		
R[Rivoli]	Z dziedziny chemii. O składzie i właściwościach chemicznych ściółki leśnej i próchnicy	2,5
R[Rivoli]	Światło i roślinność	6
Kudelka S.	Z dziedziny anatomii i fizjologii roślin	3
R[Rivoli]	Ciepło i roślinność	12,5
-	Jaki wpływ wywiera głębokie spulchnienie warstwy ornej na zgromadzenie się w niej zimowej wilgoci [z: Gazety rolniczej]	3,5
-	Olbrzymie drzewa Kalifornii	1,5
III. Korespondencje		
K[Krasuski J..]	Z Królestwa I. [3 listy]	6,5
K[Krasuski J.]	Z Królestwa II. Krótka wiadomość o wystawie powszechnej finlandzkiej w r. 1876	2,5
K.	Z Żołędowa	1
T.St.	Z Norwegii	3
Kubicki	Z powiatu częstochowskiego	4
Janiszewski Stanisław	Z Zielonki. Przędka sosnowiec. <i>Phalaena bombyx pini</i>	2
H[Haydes]	Z Czerniejewa. Szkody wyrządzone wiatrem	1
Chłapowski K.	Z Kopaszewa [o akacji]	4,5
Jankowski W.	Z Królestwa [o serwitutach i szkodach od okiść]	3
Sozański A.	Z Galicji [szkody od wiatru z dn. 12 lutego 1877]	0,5
	Z Kuriera rolniczego [o nowej organizacji gosp. leśnego w Królestwie]	3

Autor rozprawy lub recenzji	Tytuł	Zajmuje stron
	IV. Sprawozdanie z handlu drzewem	
H[Haydes]	jw.	22,5
	V. Kalendarzyki leśnicze [na poszczególne miesiące]	6
	VI. Rozmaitości leśnicze	
–	Drobne wiadomości	2
–	O lasach Persji	1
Rivoli	Sprawozdanie z posiedzenia Wydziału Leśnego z dnia 22 lutego 1877 r.	2,5
	VII. Myśliwstwo i łowiectwo	
	Kalendarzyki myśliwskie [na poszczeg. miesiące]	3,5
	Rozmaitości myśliwskie i łowieckie	7
	Polowanie z gończymi	4
Kubicki	Polowanie na dzika [z Częstochowskiego]	4
	VIII. Doniesienia	
	[dwie informacje]	1

praktycznej strony zawodu i wskazując na straty wynikające ze złej gospodarki w lasach prywatnych prowincji poznańskiej, w nr. 3 omówiono gospodarkę intensywną i ekstensywną, warunki ich stosowania w zależności od ogólnych stosunków gospodarczych w danej okolicy; w numerach 4,5 i 6 autor omawia potrzebę i cele planów gospodarczych w lasach prywatnych i różne metody urządzania tych lasów; w numerze 7 zajmuje się naturalnym odnowieniem lasu oraz możliwością i celowością jego stosowania przy gospodarce intensywnej i ekstensywnej, w nr. 8 omówiono błędy popełnione przy sztucznej uprawie, w numerze 9 poruszono zagadnienie ochrony lasu i szkód w lasach prywatnych, w numerze 10 sprawę użytkowania lasów prywatnych i osiągnięcia dochodów, jednak z zachowaniem zasad racjonalnej gospodarki leśnej, w numerze 11 rozstrząsa autor problem, w jaki sposób zapewnić większym lasom prywatnym fachowych administratorów leśnych i do jakiego stopnia posługiwać się nimi przy zarządzaniu mniejszymi lasami. Wreszcie w numerze 12 dokonuje autor podsumowania całego cyklu tych artykułów stwierdzając, że nie zamierzał dokładnie omówić, lecz tylko zwrócić uwagę na różne błędy i potrzeby prywatnego leśnictwa. Cykl tych artykułów ma dziś wartość raczej historyczną, choć zawiera myśli trafne i głębokie.

Również pióra Rivolego są „Wyjątki z dziennika podróży do Tatr i Czarnohory” zamieszczone w odcinkach we wszystkich zeszytach tomu I. Dotyczą one okresu od 29 lipca do 23 sierpnia 1871 r. i obejmują opis poszczególnych etapów podróży, okolic, stanu lasów, zasięgu drzew. Bardzo szczegółowo opisano roślinność Krywania i doliny Koprowej w Tatrach (m.in. występowanie limby, brzozy karpackiej, modrzewia, świerka i kosodrzewiny) oraz Czarnohory (zasięg jawora, świerka, buka, modrzewia), co przy określonych studiach może mieć obecnie znaczenie dokumentu.

O wielu artykułach bardzo cennych, które i dziś przy opracowywaniu różnych zagadnień mogą być przydatne, lub które tylko świadczą o wysokim poziomie pisma, można się zorientować z podanego spisu ich tytułów.

Pewien cykl stanowią też “sprawozdania z handlu drewnem” opracowywane przez Józefa Hodysza, a zamieszczone w każdym zeszycie. Oprócz omówienia aktualnej sytuacji, zapotrzebowania, cen różnych sortymentów na rynkach drzewnych (przeważnie w Berlinie, Gdańsku, Szulitz (Solec) nad Wisłą, Warszawie, Wiedniu, Hamburgu, Królewcu, Wrocławiu a także w innych miastach i krajach), zawierają te sprawozdania wiele interesujących danych, być może trudnych do znalezienia. Są to m.in.: w tomie I w nr. 2 — dane o imporcie drewna do Odessy w latach: 1871, 72, 73, w nr. 3 — dane o lesistości i eksporcie drewna Szwecji, w nr. 5 — dane o lasach Węgier, w nr. 7 — ceny kory garbarskiej dębowej z różnych sortymentów w Niemczech (Hesja) w latach 1870–1876. W tomie II w nr 9 znajdujemy ciekawy przyczynek do dziejów lasów w majątku Nadworna we wschodniej Galicji, a mianowicie nieudane spekulacje tymi lasami. Poza tym w obu tomach często podawano ceny drewna zestawione tabelarycznie wg gatunków i sortymentów.

Inną pozycją trudną niekiedy do rozszyfrowania są przeglądy literatury leśniczej i przyrodniczej. O ile dzieła dłuższe, podręczniki itp. są przeważnie omówione krócej i raczej w formie recenzji, to niektórym rocznikom czasopism poświęcono więcej miejsca i omówiono poszczególne rozprawy w nich zawarte. W tomie I, rocznikiem szerzej omówionym była wydawana przez Gustava Heyera “Allgemeine Forst — und Jagdzeitung (Ogólna gazeta leśna i myśliwska), rocznik 1875. Tytuły niektórych omówionych rozpraw są następujące: O lasach ochronnych (w świetle prawa bawarskiego i pruskiego), Czy są drzewa szczególne, ulepszające ziemię?, Kwestia robotników leśnych, O dochodach z lasów dębowych, garbnikowych w heskim Odenwaldzie, O znaczeniu leśnym wrzosu i jagody czernicy, Prawodawstwo niemieckie w stosunku do prywatnego gospodarstwa leśnego, O wpływie miejscowości na części składowe liści bukowych i świerkowych, czy O nawadnianiu lasów.

Dość obszernie omówiono także francuskie pismo “Revue des eaux et forêts” (Przegląd wód i lasów), rocznik 1875. Oto tytuły niektórych streszczonych rozpraw: O zastosowaniu mineralnych nawozów w szkółkach, O właściwościach drzewa, Kora lipowa, Szkody wyrządzone przez grzyb *Trametes radiciperda*, Badania nad konserwacją drewna za pomocą siarczanu miedzi, Lasy Danii.

Recenzja “Tharander Forstliches Jahrbuch” (Leśny Rocznik Tarondzki), wydawanego przez Judeicha (t. 25 z 1875 r.) obejmuje omówienie m.in. rozpraw: Uwagi nad powolnym znikaniem drzewostanów mieszanych z jodłą i o nowym ich utworzeniu, O nowym zużyciu drzewa (jodły i świerka na celulozę), Porównawcze badania nad wpływem wykrzesywania na przyrost i kształt młodych sosen, Spostrzeżenia i doświadczenia nad tworzeniem się korzeni u drzew iglastych, Słódko o dochodach z trzebieży, Badania nad miąższością i ciężkością kory świerkowej.

W omówieniu pisma “Monatschrift für Forst und Jagdwesen” z 1875 r. podano m.in. Nekrolog Barona Edmunda v. Berg, O pożytkach uprawy zagonowej (na rabatach), Zmieszanie buków i świerków jest niekorzystne, Kornik drukarz w lasach bawarskich, Badania nad grubością pokrycia najważniejszych nasion leśnych i wiele innych.

W t. I obszerniej omówiono jeszcze “Forstliche Blätter. Zeitschrift für Forst und Jagdwesen” z r. 1875. Poruszono ogromną liczbę zagadnień, dlatego przytaczanie tytułów jest trudne, tym bardziej, że omówienia są przeważnie krótkie, choć nieraz zawierają cenne informacje, liczby i inne dane.

Na uwagę zasługuje także polemika z artykułem St. Wiercińskiego w sprawie lasów w czasopiśmie “Niwa”. Autor recenzji zbija twierdzenia, że: 1) lasy są nam niepotrzebne, gdyż drewno zastępują inne paliwa, 2) wpływ lasów na klimat jest wymysłem i 3) las więzi niepotrzebnie kapitał, który nie przynosi należytych procentów. Zdaje się, że poruszone tam problemy i dziś nie straciły na aktualności.

W przeglądzie literatury przyrodniczej w t. I zwraca uwagę obszerna recenzja pracy Roberta Hartiga “Wichtige Krankheiten der Waldbäume” (Ważniejsze choroby drzew leśnych). Omówiono w niej niektóre choroby drzew, spowodowane przez grzyby (opieńka miodowa, wrośniak sosnowy — *Trametes pini*, wrośniak korzeniowy — *Trametes radiciperda*, rdza pęcherzykowata sosny — *Aecidium (Peridermium) pini*, skrętacz sosny — *Caloma pini-storgnum*, rdza na szpilkach modrzewia — *Calima laries*, grzyb powodujący osutkę u świerka — *Hysterium (Hypoderma) macrosporum* i jodły *Hysterium (Hypoderma) nervi-segium*, rdza wierzbowa — *Melampsora salicina*. Oprócz wiadomości rzeczowych można też porównać dawniej używane nazwy grzybów.

W dziale rozpraw (t. II), Rivoli w pracy “O drzewach zagranicznych, zasługujących na uwagę w leśnictwie” omawia wymagania siedliskowe, własności i zastosowanie następujących drzew: akacja biała (*Robinia pseudoacacia*), sosna austriacka (*Pinus laricio austriaca*), sosna Wejmoutha (*Pinus strobus*), jodła balsamiczna (*Abies balsamea*), jodła kanadyjska (*Abies canadensis* — *Tsuga canadensis*), żywotnik amerykański (*Thuja occidentalis*), orzech amerykański (*Juglans nigra*) i kasztan zwyczajny czyli gorzki (*Aesculus hippocastanum*).

Ciekawe informacje i dane można również znaleźć w korespondencjach. W doniesieniach z Królestwa omówiono m.in. sytuację w gospodarce leśnej, lesistość wg guberni w r. 1872, problem służebności włościańskich i niektóre zagadnienia leśne w Cesarstwie Rosyjskim. Korespondencja “Z nad Świcy” omawia gospodarkę leśną w prywatnych lasach w pobliżu miasta Stryja.

Wśród wielu interesujących rozpraw, zawartych w tonie II, znajdują się też dwie prace Rivolego pod mało mówiącymi tytułami. Pierwsza z nich nosi tytuł: “O kilku szkodliwych teoriach przeciwników lasów” i zawiera polemikę z wystąpieniami w prasie, które negują znaczenie i potrzebę istnienia lasów z powodów ekonomicznych i klimatycznych. Część tych twierdzeń omówiono w t. I “Przeglądu”. Tu polemizuje autor z niektórymi zdaniem Choińskiego zawartymi w dziełku “O urządzaniu lasów prywatnych”, które dotyczą strony ekonomicznej problemu, oraz ze spolszczoną przez H. Brzezińskiego rosyjską pracą Kostyczewa, podważającą “ważność lasów ze stanowiska przyrodniczego”. O ile ocena lasu, jako czynnika regulującego gospodarkę wodną, szczególnie w górach, a także wpływającego do pewnego stopnia na klimat, jest zupełnie słuszna, poza, zrozumiałymi zresztą, drobnymi różnicami w ujmowaniu niektórych zagadnień, to niektóre dowody ekonomiczne budzą zastrzeżenia, choć z końcowymi konkluzjami można się zgodzić. Mówi tam mianowicie autor, że w zasadzie nie jest przeciwny zamianie lasu na rolę, z ograniczeniem do

ziem lepszych, jednakże czas obecny uważa za staowczo niewłaściwy dla tej operacji, ze względu na stale wzrastające ceny drewna, w porównaniu z innymi produktami. Dalej jednak stwierdza, że "kraj nasz "lasu nie ma zawiele", a ograniczenie użytkowania i prawidłowa hodowla lasu, zwiększy ceny drewna i uczyni gospodarkę leśną (naturalnie prywatną) rentowną.

Druga praca to: "Rzut oka na nowe kierunki w badaniach leśniczych". Dokonano w niej oceny osiągnięć, jakie wnieśli w dziedzinę wiedzy leśnej Hartig, Kotta (Cotta), Pfeil i jego przeciwnicy Hundeshagen i Karol Heyier. Bardzo pochlebnie ocenia autor przygotowanie naukowe i teorie H. Kotty (Cotty), krytykuje Pfeila za jego jednostronność i lekceważenie wszystkiego "czego się sam nie nauczył", zwraca też uwagę na coraz szersze przenikanie do leśnictwa matematyki i najnowszych zdobyczy nauk przyrodniczych. Artykuł nie wyjaśnia teorii, związanych z tymi nazwiskami, ocenia ogólnie ich wpływ i wartość.

Przeglądy literatury w t. II redagowane są podobnie jak w t. I. Obszerne recenzje mają roczniki prawie tych samych czasopism.

Z "Allgemeine Forst und Jagdzeitung" z 1876 r. streszczono wiele zagadnień, raczej opisowo i krótko. Nieco danych, zresztą już "z trzeciej ręki" mamy o lasach północnej Rosji oraz o stosunkach leśnych Algieru.

Recenzja pisma francuskiego "Revue des eaux et forêts" z 1876 r. przynosi m.in. obszerne streszczenie rozprawy: "O składzie popiołów najglówniejszych gatunków drzew..." a także liczne dane o lasach i gospodarce leśnej Francji, Algieru, Szwajcarii, Turcji, Rumunii, a także, wyrywkowe zresztą, porównanie cen drewna w różnych krajach na przestrzeni kilkudziesięciu lat.

Obszerą recenzję uzyskał też drugi rocznik (z r. 1876) pisma wydawanego w Wiedniu: "Zentralblatt für das gesammte Forstwesen". Oto tytuły niektórych streszczonych rozpraw: Gospodarstwo na obławę w szkole i w lesie (szczeg. dot. jodły), O gięciu drzewa jako podstawie nowego przemysłu, Badania nad wydajnością trzebieży w drągowinach, Nowe doświadczenia z karczowaniem pieńków za pomocą dynamitu, Trawa w lesie. Znaleźć też można liczne wiadomości o lasach w Czechach i na Morawach, o szkodach wyrządzanych przez wiatr, a także obszerne wywody na temat wpływu lasu na klimat i na gospodarkę wodną, poparte m.in. danymi o zmianie stanu wód różnych rzek w ciągu lat kilkudziesięciu.

Recenzja pisma "Monatschrift für das Forst und Jagdwesen" podaje m.in. zasady hodowania grubego drzewa dębowego w lasach wysokopiennych, dane o leśnictwie w Szwajcarii, wyniki badań nad ściółką bukową, dochody i wydatki w pruskich lasach rządowych w r. 1849 i 1865 i inne wiadomości.

Ciekawe informacje znajdują się również w Korespondencjach. Podano tam np. przepisy ustawy o ochronie lasów, ograniczeniu ich użytkowania itd., wydanej dla niektórych okolic Krymu w 1876 r. Dość liczne są wiadomości o stanie lasów i gospodarki leśnej w Królestwie Polskim, w niektórych częściach Rosji, a także w Finlandii i Norwegii.

W ten sposób dokonany został pobieżny rzut oka na zawartość obu tomów "Przeglądu Leśniczego". Naturalnie nie wspomniano o wielu interesujących rozprawach, jeśli ich tytuł jest wyraźny i jednoznaczny i pozwala zorientować się w treści. Pominięto również wiele

pozycji przeglądów literatury, zarówno z powodu już wymienionego, jak i ze względu na to, że wzmiankowano o recenzjach najbardziej obszernych i zawierających najwięcej wiadomości, których trudno się było w nich spodziewać.

Ocena i wnioski

Na wstępie warto może przytoczyć zestawienie 2 wynikające z podanego już spisu treści obu tomów (z uwzględnieniem drobnych pozycji nie wymienionych w spisie).

ZESTAWIENIE 2

Treść	T.1: 1876 r.		T.2: 1877 r.	
	str.druku	%	str.druku	%
Rozprawy	133,5	34,5	138,5	40,3
Opisy podróży i gosp. leśnych	49,5	12,8	—	—
Przeglądy literatury	120,0	31,0	124,0	36,0
w tym:				
A. Leśniczej	(81,5)	(21,1)	(95,0)	(27,6)
B. Przyrodniczej	(38,5)	(9,9)	(29,0)	(8,4)
Korespondencje	29,0	7,5	28,0	8,1
Sprawozdania z handlu drewnem	29,5	7,6	22,5	6,5
Kalendarzyki leśnicze	6,0	1,5	6,0	1,8
Myślistwo i łowiectwo	13,0	3,4	18,5	5,4
Rozmaitości	5,0	1,3	5,5	1,6
Korespondencje Redakcji	1,5	0,4	1,0	0,3
Razem	387,0	100,0	344,0	100,0

Udział poszczególnych działów jest w obu tomach bardzo podobny. Zwraca uwagę fakt, że przeglądy literatury zajmują średnio jedną trzecią część pisma. Znaczną ilość miejsca zajmują też sprawozdania z handlu drewnem, co jest zresztą zrozumiałe, jeśli się weźmie pod uwagę, że pismo to było przeznaczone dla prywatnego leśnictwa, a więc uwzględniało jego potrzeby i omawiało ważne dla niego zagadnienia.

Dużo miejsca poświęcono obcej literaturze leśnej i przyrodniczej, co świadczy, że przywiązywano ogromną wagę do bieżącego informowania czytelników o najnowszych osiągnięciach nauki i stanie badań. W t. I uwzględniono literaturę w językach: niemieckim (z różnych części Niemiec i z Austrii), polskim (ze Lwowa), francuskim i pośrednio w niewielkim stopniu rosyjskim. W t. II uwzględniono ponadto prace w języku czeskim i rosyjskim. Świadczy to o rozwoju pisma w drugim roku jego istnienia, o tym, że redagowane ono było coraz lepiej i żywiej. Zwiększyła się liczba współpracowników i korespondentów, znowu jednak największa część materiału pochodziła spod pióra Józefa Rivolego. Licząc tylko prace podpisane jego nazwiskiem lub inicjałem "R" to stanowią one w t. I ponad 57%, a w t. II ponad 50% stron druku. Poza nim pisali w "Przeglądzie Leśniczym": Józef Haydes (leśnik-ekonomista), Antoni Sempołowski, Stanisław Kudelka, Wacław

Jankowski, Józef Łukomski, Józef Krasuski, a w tomie II jeszcze Antoni Auleitner i cały szereg innych, którzy nadsyłali z różnych części Polski korespondencje i uwagi o piśmie.

Niestety względy finansowe, a więc w pierwszym rządzie brak prenumeratorów zmusiły wydawcę do zaprzestania wydawania pisma. Mówią o tym prace Łukomskiego (8), Skoraczewskiego (17) i artykuł Redakcji w „Przeglądzie Leśniczym” z 1926 r. (14), a także wzmianki w innych opracowaniach.

Odradzał się jeszcze potem „Przegląd Leśniczy” czterokrotnie pod tym samym tytułem: w 1908 r. jako dodatek do „Ziemiańska” (14 b, 25 b), od 1920 r. jako dział w „Rynku drzewnym”, a w latach 1924–1931 jako samodzielne czasopismo, w latach 1945–1949 i obecnie od 1991 r. jako miesięcznik popularno-naukowy z podtytułem: leśnictwo — drzewnictwo — łowiectwo**.

Na zakończenie tych wywodów można sformułować konkluzję i wnioski.

- „Przegląd Leśniczy” z lat 1876–1877 był pismem stojącym na wysokim poziomie. Szerzył wiadomości o lasach i leśnikach w kraju i za granicą, o postępach wiedzy leśnej i najnowszych osiągnięciach nauk przyrodniczych. Uczył właściwych metod zagospodarowania i urządzania lasów. Bronił lasów i przeciwstawiał się wypowiedziom i teoriom usiłującym podważyć celowość i potrzebę ich istnienia. W owym czasie był jedynym polskim czasopismem leśnym na terenie wszystkich zaborów.
- Twórcą tego pisma, jego wydawcą i autorem więcej niż połowy rozpraw, recenzji itp. był Józef Rivoli. Jego prace wyróżniają się rzetelnością, udokumentowaniem i pięknym językiem: wskazują na ogromną erudycję, znajomość odnośnej literatury i nieprzeciętny talent pisarski ich autora. Za to, zarówno Józefowi Rivolemu, jak i jego „Przeglądowi Leśniczemu” należy się uznanie i pamięć.
- Ze względu na obecną rzadkość egzemplarzy tego pisma, możliwość wykorzystania niektórych jego fragmentów przy specjalnych badaniach i niedostateczność niniejszego opracowania, a w celu ochrony go od zupełnego zapomnienia — wydaje się celowe opracowanie odnotowanej bibliografii jego zawartości, najlepiej łącznie z późniejszymi rocznikami pism o tym samym tytule.

** W „nr 0” obecnej edycji (maj 1991 r.) we wstępnej notatce (s. 3) czytamy: „Przegląd Leśniczy” powołany został w 1876 roku przez Józefa Rivoli’ego jako samodzielny dodatek do „Ziemiańska” — pisma Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Poznaniu... ukazywał się z różną częstotliwością oraz niekiedy dłuższymi przerwami do roku 1949”. Trudno się zgodzić z takim stwierdzeniem, że było to wciąż to samo pismo a „dłuższe przerwy” trwały około 30, 10, 15 i 40 lat. Łączył te pisma jedynie wspólny tytuł i chwalebne intencje wielkopolskich leśników. W obecnych numerach „Przeglądu” wprowadzono pod tytułem napis „Rok 1876” i dalej określenie bieżącego numeru zeszytu. W takim układzie nie jest to ani jasne, ani uzasadnione.